

The background of the cover is a dark, textured illustration of a church interior. A central archway leads to a brightly lit area where a person is walking away from the viewer. The floor is covered in a pattern of white paragraph symbols (§). The church's architecture, including a steeple with a cross, is visible in the background.

ANNETTE OLESEN

Løsladt og gældsat

Jurist- og Økonomforbundets Forlag

»To hell in a handbasket« – this is how my grandmother
described my future with a knowing wink.
After I'd already totaled two cars, my mother
sat me down and asked what I planned to do with my life.
Seventeen, clearly on the wrong path,
I thought for a moment and answered, Crime.

– Flynn, *Another Bullshit Night in Suckcity*

Til min parallelle rejseledsager, Oliver

Annette Olesen

Løsladt og gældsat

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
2013

Denne å[] er omfattet af lov om ophavsret.

Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervsmæssig brug.

Bogen er udgivet af Djøf Forlag (www.djoef-forlag.dk)

Annette Olesen
Løsladt og gældsat

1. udgave, 1. oplag
© 2013 by Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, elektronisk, fotografisk eller anden gengivelse af
eller kopiering fra denne bog eller dele heraf
er ifølge gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt
uden forlagets skriftlige samtykke eller aftale med Copy-Dan.

Omslag: Bo Helsted
Tryk og indbinding: Ecograf, Højbjerg

Printed in Denmark 2013
ISBN 978-87-574-2887-2

Udgivet med støtte fra
»Jurist- og Økonomforbundets Fond til støtte af
udgivelse af videnskabelig litteratur«

Ph.d. afhandling
Juridisk Institut
Syddansk Universitet

Indsendt til bedømmelse: Februar 2013
Forsvar: Juni 2013

Vejleder: Ole Hammerslev
Medvejleder: Anette Storgaard

Bedømmelsesudvalg:
Thomas Elholm, Juridisk Institut (formand)
Lena Roxell, Stockholms Universitet
Mikael Rask Madsen, Københavns Universitet

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
Gothersgade 137
1123 København K

Telefon: 39 13 55 00
Telefax: 39 13 55 55
e-mail: forlag@djoef.dk
www.djoef-forlag.dk

Indholdsfortegnelse

Forord	13
1. Indledning	15
1.1. Problemformulering	18
1.2. Terminologi, anonymitet og citatskik	22
1.3. Afhandlingens opbygning	22
DEL I. De løsladte, oplevet lov og handlingsstrategier – Refleksioner, teoretisk ramme og metode	
2. Analytiske redskaber	27
2.1. Refleksiv sociologi, praksisteori og habitusbegrebet	27
2.1.1. Menneskets historie ligger i habitus	29
2.2. Oplevet lov og retlig bevidsthed	31
2.2.1. Oplevet lov er påvirket af lov	31
2.2.2. Retlig bevidsthed og »kvasi-juridiske« overvejelser	32
2.2.3. De- og (re)aktiverede loves indvirkning på de flergangsdømtes livsbetingelser	36
2.3. Praksis og strategi	37
2.3.1. Oplevelser og handlingsstrategier	39
2.4. Det sociale rum (relationelle univers) og livsstil	39
2.5. Felt og kapital	42
2.5.1. Felt	43
2.5.2. Kapital	44
2.6. Alternative kapitalformer	46
2.6.1. Feltspecifik kulturel kapital	47
2.6.2. Kropslig kapital og gadekapital	48
2.7. Underground legal capital	50
2.7.1. Kendskabet til uskrevne regler og gældende ret	51
2.7.2. Kriminelle kundskaber som ressource og alternativ	51
2.7.3. »Insider«-forståelse af love og praksisser	53
2.8. Opsummering	54

3. Felt, fortæller og forsker	57
3.1. Refleksioner over interview	58
3.1.1. Det dobbelte brud	58
3.1.2. Den reflektive interviewmetode	59
3.1.3. Konstruktion af undersøgelsesobjektet	61
3.1.4. Forskel i positionering af forskeren og de interviewede ..	62
3.1.4.1. Aktiv lytning	63
3.1.5. Tidsaspektet og de retrospektive oplevelser	64
3.2. Empirisk materiale	66
3.2.1. Anonymisering og sensitive data	69
3.2.2. Udvælgelseskriterier og adgang til interview	70
3.2.2.1. Adgang til særlige dele af feltet	72
3.2.2.2. Gaver for indsigt	74
3.2.2.3. Brugen af interview	74
3.2.3. Min sociale stedsans	75
3.2.4. Symbolsk vold	76
3.3. Opsummering	79
4. De indsatte og de løsladte	81
4.1. De indsatte – levevilkårsundersøgelser	81
4.2. De indsatte – prisoniseringsprocessen	83
4.2.1. Fængselsopholdets påvirkning af indsatte og løsladte	84
4.3. De løsladte – forringede livsbetingelser	87
4.3.1. Straffeattesten	88
4.3.2. Arbejdsmarkedstilknytning og indkomstniveau	89
4.3.3. Parforhold	90
4.4. De interviewede løsladte	92
4.5. En nomadevandring mellem institutioner	93
4.5.1. Fra offer til gerningsmand – fra indtægt til udgift	95
4.5.2. Skole og forbryderskole	97
4.5.3. Spænding, misbrug og kriminalitet	98
4.5.4. Gruppen – en anden familie, en anden struktureret hverdag	99
4.6. Opsummering	101
DEL II. Løsladelsesprocessen – Før varetægtsfængsling til livet efter fængsel	
5. Analysens struktur og fokus	105
5.1. Analyseemnerne	106

6. Magten over tid	107
7. Tiden før og under varetægtsfængslingen	111
7.1. Handlingsstrategier udviklet inden varetægtsfængslingen	113
7.1.1. Tid er penge og klagesager tager en evighed	114
7.1.2. De økonomisk privilegerede varetægtsfængslede	115
7.1.3. Den uddannede varetægtsfængslede	117
7.1.4. De økonomisk underprivilegerede varetægtsfængslede ..	118
7.2. Myndighedssamarbejde om indsættelsen	119
7.3. Oplevelser af boligforhold under varetægtsfængsling	120
7.3.1. Uvidenhed om ansøgningsprocedurer	122
7.3.2. Begrænsede kommunikationskanaler	124
7.3.3. Ingen folkeregisteradresse – ingen post	125
7.3.4. Boligselskabernes klemme	126
7.4. Oplevelser af gældsforhold under varetægtsfængsling	127
7.4.1. Sagsomkostninger i straffesager	128
7.4.2. Hvem betaler »gildet«?	130
7.4.3. Hvem betaler hvad?	133
7.4.4. Konfiskering af kommende sagsomkostninger	136
7.4.5. Betaling af børnebidrag	138
7.4.6. En henlagt kreditor	140
7.5. Handlingsstrategier dannet på baggrund af gældsforhold	142
7.5.1. De sparsommelige varetægtsfængslede	143
7.5.2. De spenderende varetægtsfængslede	145
7.5.2.1. Man nægter altid	146
7.5.3. De sparsommelige og/eller spenderende varetægtsfængslede	147
7.6. Opsummering	149
8. Tiden i fængsel	151
8.1. Ægteskab som handlingsstrategi	152
8.1.1. Udnyttelse af ægtefællens personfradrag	153
8.1.2. Ægteskab og fælles/personlig gæld	155
8.2. Symbolsk afdragsordning som handlingsstrategi	156
8.3. Førtidspension som handlingsstrategi	157
8.3.1. Fordelene ved førtidspension	158
8.3.2. Udsigterne til førtidspension	160
8.4. De veluddannede og gældsatte indsatte	161
8.4.1. Uddannelseskapital målrettet udlandet	162
8.5. (Om)skoling til sort arbejde	163

Indholdsfortegnelse

8.6.	Alternativ (ud)dannelseskapital	164
8.6.1.	Den alternative karrierestige	165
8.6.1.1.	Medlemskab, kontingent og »a-kasse«	167
8.7.	Opsummering	169
9.	Tiden umiddelbart før løsladelse	171
9.1.	Tværasektorielt samarbejde om løsladelsesprocessen	171
9.1.1.	Kriminalforsorgens handleplaner	173
9.1.1.1.	De koordinerede handleplaner	174
9.2.	Oplevelser af og handlingsstrategier ved det tværasektorielle samarbejde	175
9.2.1.	En henlagt »sag«	176
9.2.2.	Dobbelt papirarbejde	178
9.3.	Praksisskærpelser for udgang påvirker løsladelsesprocessen	179
9.3.1.	Oplevelser af og handlingsstrategier dannet på baggrund af praksis for udgang	181
9.3.2.	Oplevelserne ved de særlige »rocker/bandevilkår«	183
9.4.	Løsladelsesformer	186
9.4.1.	Ukendt udslusning, ukendt fremtid	186
9.4.2.	Hovedreglen er prøveløsladelse, men afslagsprocenten stiger	187
9.5.	Oplevelser af praksis ved prøveløsladelse	189
9.5.1.	Bolig-kompromiserne: Pris, beliggenhed og indflytningsdato	191
9.6.	Handlingsstrategier dannet på baggrund af prøveløsladelsespraksis	195
9.6.1.	Fiktive løsladelsesadresser	195
9.6.2.	En alternativ »boliggaranti« forud for prøveløsladelse ...	197
9.7.	Oplevelser af praksis ved løsladelse efter endt strafudståelse	199
9.7.1.	Pludselig løsladelse	200
9.7.2.	Løsladt til gaden	202
9.8.	Handlingsstrategier dannet på baggrund af praksis for endt strafudståelse	204
9.8.1.	Undgå kommende varetægtsfængslinger	205
9.8.2.	Undgå vilkår om tilsyn	206
9.8.3.	En »hjemmelavet« udslusning for langtidsindsatte	207
9.9.	Opsummering	209
10.	Tiden umiddelbart efter løsladelse	211
10.1.	Løsladelsesdagen	212

10.1.1.	Oplevelser af vilkår om tilsyn	213
10.2.	Oplevelser af boligforhold umiddelbart efter løsladelse	216
10.2.1.	Ingen folkeregisteradresse	216
10.2.2.	Kun ét beboerindskudslån	219
10.2.3.	Fiktive folkeregisteradresser	221
10.3.	Oplevelser af forsørgelsesgrundlag umiddelbart efter løsladelse ..	224
10.3.1.	Engangshjælp og bagudbetalt kontanthjælp	225
10.3.2.	Løsladt til engangshjælp	227
10.3.3.	Skilsmisse som handlingsstrategi	228
10.3.4.	Løsladt til (en forhåbning om) førtidspension	229
10.4.	Oplevelser af gældsforhold umiddelbart efter løsladelse	232
10.4.1.	»Tiggergang«, (alternativ) gældsstiftelse og uofficielle penge	233
10.4.2.	Oplevelser af kreditorernes opkrævninger og rykkerskrivelser	236
10.4.3.	Oplevelser af offentlig gæld, privat gæld og gadegæld ...	241
10.4.3.1.	Offentlig gæld	241
10.4.3.2.	Privat gæld	242
10.4.3.3.	Gadegæld	244
10.4.4.	Økonomien påvirker det sociale liv	245
10.4.5.	Sagsomkostninger der ikke er registreret eller forsøgt opkrævet	247
10.4.6.	Handlingsstrategier dannet på baggrund af gældsforhold...	250
10.4.6.1.	Gælden bliver udvidet	250
10.4.6.2.	Gælden til forhandling	252
10.4.6.3.	Drømmen om gældssanering og uvisheden om eftergivelse	255
10.5.	Oplevelser af gældsinddrivelse umiddelbart efter løsladelse	259
10.5.1.	De løsladtes store forbrug eller overlevelse	260
10.5.2.	Reglerne for transgbeneficium	262
10.5.3.	Oplevelser af et beskedent hjem og en beskeden levefod..	264
10.5.4.	Ejerskabsstrategier dannet på baggrund af gældsforhold og social kapital	267
10.5.4.1.	Gældfrie venner	267
10.5.4.2.	Gældfrie partnere	270
10.5.4.3.	Afkald på ejerskab	272
10.5.4.4.	Afkald på arv	272
10.6.	Oplevelser af politiets og SKATs retlige regulering	273
10.6.1.	Oplevelser af reglerne om legemsindgreb	274
10.6.2.	Oplevelser af reglerne om ransagning	276

Indholdsfortegnelse

10.6.3. Sikring af det offentliges krav på sagsomkostninger m.v.	279
10.6.3.1. Udlæg i erstatning for uberettiget strafferetlig forfølgning	281
10.6.4. Særlig bandeenhed, særlig koordineret myndighedsindsats	282
10.6.5. Oplevelser af regler om stikprøvevisitation	285
10.6.5.1. Skoleret for SKAT	287
10.7. Oplevelser af at komme hjem til familien	288
10.7.1. Omvendte kønsroller	288
10.7.2. Familiens kærlige økonomiske pres	291
10.8. Oplevelser af beskæftigelsesmuligheder umiddelbart efter løsladelse	293
10.8.1. Psykiske udfordringer	294
10.8.2. Den registrerede fortid – CV’et, straffeattesten og mediernes	296
10.8.3. Integration på arbejdsmarkedet og gældsinddrivelse	301
10.8.4. Handlungsstrategier dannet på baggrund af reglerne for beskæftigelse og gældsinddrivelse	304
10.8.4.1. En officiel indkomst med forbehold	305
10.8.4.2. En kombination af en officiel og en uofficiel indkomst	306
10.8.4.3. En kombination af sociale ydelser og en uofficiel indkomst	306
10.8.4.4. En uofficiel indkomst	307
10.8.5. Særlige arbejdsgivere, særlige ansatte	307
10.9. Oplevelser af aktivering umiddelbart efter løsladelse	310
10.9.1. Reglerne for aktivering og sanktionering	311
10.9.2. Oplevelser af aktiveringsreglerne	312
10.9.3. Gæld, fortid og fremtid indvirker på oplevelserne	314
10.9.4. Handlungsstrategier dannet på baggrund af aktiveringsreglerne	317
10.9.4.1. Aktivering kræves ikke som modydelse for uofficielle penge	317
10.9.4.2. Sikring af retten til sociale ydelser	319
10.9.4.3. Den latente fare og den fysiske fare	319
10.9.4.4. Offerrollen	322
10.10. Opsummering	323

11. Tiden efter løsladelse	327
11.1. De løsladtes variationer af retlig bevidsthed og livsstile	328
11.2. Retlig bevidsthed <i>uden for loven</i>	328
11.2.1. Leve uden for loven	331
11.2.1.1. Særlige »brancher« uden for loven	332
11.2.1.2. Et alternativ til en »registreret« tilværelse	333
11.2.1.3. Paranoiaen, politiet og »fjenderne«	334
11.3. Retlig bevidsthed <i>af loven</i>	337
11.3.1. Leve som aktive brugere af loven	340
11.3.1.1. En opdelt tilværelse	340
11.3.1.2. En kombination af kriminelle og lovlydige tænke- og handlemåder	342
11.3.2. Aktiv brug af loven til at vinde tid i friheden	345
11.4. Retlig bevidsthed <i>med loven</i>	345
11.4.1. Leve efter loven	347
11.4.1.1. »Gamle« venskaber afslører fortiden	349
11.4.1.2. Nye parforhold og gæld afslører fortiden	350
11.4.1.3. En ekstra arbejdsindsats – kompensation for fortiden	352
11.4.1.4. Nye tænke- og handlemåder skal overvinde de »gamle«	354
11.5. Opsummering	356
12. Konklusion	359
12.1. Tiden før og under varetægtsfængslingen	362
12.2. Tiden i fængsel	364
12.3. Tiden umiddelbart før løsladelse	365
12.4. Tiden umiddelbart efter løsladelse	366
12.5. Tiden efter løsladelse	368
12.6. Afrundende bemærkninger	369
Referencer	373
Stikordsregister	385

Denne å[] er omfattet af lov om ophavsret.

Uanset evt. aftale med Copy-Dan er det ikke tilladt at kopiere eller indscanne siden til undervisningsbrug eller erhvervsmæssig brug.

Bogen er udgivet af Djøf Forlag (www.djoef-forlag.dk)